

Hoofdstuk 1

Inleiding

Op 1 januari 2020 trad de Wet afwikkeling massaschade in collectieve actie (WAMCA) in werking.¹ Hoewel de Hoge Raad collectieve of algemeen belang-acties al eerder toeliet² en art. 3:305a BW (oud) daar sinds 1 juli 1994 een uitdrukkelijke wettelijke basis voor bood³, maakte de WAMCA het mogelijk om ook schadevergoeding in geld te vorderen. De storm aan collectieve acties of de ‘Amerikaanse toestanden’ waarvoor werd gevreesd, is (grotendeels) uitgebleven.

Belangenorganisaties hebben de afgelopen vier jaar meer dan tachtig keer gebruikgemaakt van de mogelijkheden die de WAMCA biedt. De vonnissen en arresten die in dat kader zijn geweest, verduidelijken een groot aantal procesrechtelijke aspecten van de WAMCA. Het zijn deze uitspraken die we in dit boek bespreken, waarbij we inhoudelijke of materiële aspecten buiten beschouwing laten.

Aan de orde komt ook een aantal uitspraken die onder het oude recht zijn geweest, maar toch relevant blijven onder de WAMCA. Wij sluiten af met onze verwachtingen ten aanzien van de toekomst en aanbevelingen voor de wetgever om de WAMCA aan te passen.

Graag willen wij Wim Maas danken voor zijn waardevolle input op een eerste versie van dit boek.

Het manuscript is afgesloten op 5 februari 2024. Met literatuur of jurisprudentie van na deze datum hebben wij geen rekening gehouden.

Eindhoven, voorjaar 2024
Mark Goorts en Tim Mimpfen

1. *Stb.* 2019, 130.

2. Vgl. HR 27 juni 1986, *NJ* 1987/743 (*Nieuwe Meer*).

3. Wet van 6 april 1994, *Stb.* 1994, 269; in werking getreden per 1 juli 1994, *Stb.* 1994, 391.

Hoofdstuk 2

Totstandkoming van de WAMCA

2.1 De WCA

Al in 1986 oordeelde de Hoge Raad dat het voeren van een collectieve actie toelaatbaar is.⁴ Dit arrest, maar ook andere rechtspraak over collectieve acties⁵, werd gecodificeerd in de Wet collectieve actie (WCA) die op 1 juli 1994 in werking trad. Op basis van de WCA konden stichtingen en verenigingen (ook wel aangeduid als *vehikels*, *belangenorganisaties* of *belangenbehartigers*) in civiele procedures een verbod, gebod of een verklaring voor recht vorderen in het belang van individuele belanghebbenden.

Onder de WCA was de drempel voor het initiëren van een collectieve actie laag. Op basis van art. 3:305a BW (oud) was de belangenbehartiger ontvankelijk indien de belangenbehartiging volgde uit zijn statuten. Ook paste de Hoge Raad art. 3:305a BW (oud) breed toe, onder meer omdat hij geen hoge eisen stelde aan gelijksoortigheid en de belangenorganisaties ook stuitingshandelingen konden verrichten voor de individuele belanghebbenden.⁶ Onder de WCA was het echter niet mogelijk om collectief schadevergoeding te vorderen, terwijl daar in de praktijk wel behoefte aan bestond.

2.2 De WCAM

Met de in 2005 ingevoerde Wet collectieve afwikkeling massaschade (WCAM) creëerde de wetgever de mogelijkheid een collectieve schikking algemeen verbindend te laten verklaren door het hof Amsterdam.⁷ Daarbij toetste het hof de schikking aan het recht, met weging van (onder meer) de mate van waarschijnlijkheid dat individuele schadevorderingen zouden slagen, alsmede de omvang van die vorderingen.⁸ De WCAM bestond naast de WCA.

De WCAM overtrof het succes van de WCA en bleek met name effectief om massaal geleden beleggingsschade af te wikkelen.⁹ Ook internationaal trok de WCAM de aandacht. Zo werd onder de WCAM de *Converium*-schikking algemeen verbindend verklaard, alhoewel deze kwestie slechts een beperkte band met de Nederlandse

4. Zie voetnoot 2 hiervoor.

5. Zoals HR 18 december 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0808 (*Kuunders/Swinkels*).

6. Van Boom 2019, p. 154 e.v.

7. *Stb.* 2005, 340.

8. Hof Amsterdam 1 juli 2006, *TvC* 2007, afl. 1, p. 13.

9. Zo werd de WCAM ingezet om de Duisenberg-schikking te homologeren na de Dexia-affaire. Van Doorn 2007, p. 141 e.v.

rechtsorde had. De *Converium*-schikking liet dus al in 2012 zien dat zelfs beleggingschade die slechts deels een aanknopingspunt had met de Nederlandse rechtsorde onder het WCAM-regime kon worden afgewikkeld. Verder ontstond een markt voor massaschadeclaims, waarbij vanuit een commercieel belang stichtingen en verenigingen als claimvehikels werden opgericht. Met name deze ontwikkelingen maakten duidelijk dat aan het succesverhaal van de WCAM ook beperkingen kleefden. Het belangrijkste manco was echter dat een aansprakelijke partij niet verplicht was of kon worden om mee te werken aan een collectieve afwikkeling.

2.3 De WAMCA

Deze beperkingen leidden tot een aantal wetwijzigingen. In november 2016 diende de regering het wetsvoorstel in dat uiteindelijk leidde tot de WAMCA.¹⁰ De regering haalde haar inspiratie uit de *class action*, zoals bekend uit de Verenigde Staten.¹¹ Daar voert een *named plaintiff* of *lead plaintiff*, in samenwerking met een advocaat (de *lead counsel*), een collectieve procedure voor een groep benadeelden (de *class*).¹²

De WAMCA, die in werking trad op 1 januari 2020, voorziet niet in een intrekking of wijziging van de WCAM. Dit betekent dat de WCAM van toepassing blijft. Ook blijven het vrijwillig collectief schikken en de mogelijkheid om de schikking algemeen verbindend te verklaren als procedurele mogelijkheden bestaan voor procespartijen in een collectieve procedure.

De WAMCA voorziet wel in meerdere belangrijke wijzigingen ten opzichte van de WCAM. De belangrijkste wijzigingen zijn:¹³

- onder de WAMCA is het mogelijk om collectief schadevergoeding te vorderen (zonder dat daarmee de positie van de aangesprokene in het geding komt¹⁴), terwijl voor een schadevordering onder de WCAM separate opvolgende procedures nodig zijn;
- het nieuwe art. 3:305a BW schrijft nadere ontvankelijkheidseisen voor ten aanzien van waar een belangenorganisatie aan moet voldoen en geeft voorschriften voor het collectief afwikkelen van (schade)vorderingen;¹⁵
- onder art. 3:305a BW (oud) kon een individuele benadeelde die het niet eens was met de uitkomst van een collectieve procedure, zich onttrekken aan het gezag van gewijsde van de collectieve uitspraak door (achteraf) een individuele procedure te beginnen.¹⁶ Onttrekking aan het gezag van gewijsde is onder de WAMCA enkel mogelijk indien de benadeelde gebruikmaakt van zijn *opt-out*

10. *Stb.* 2019, 130.

11. Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23.

12. Vgl. Bauw, Biezenaar en Van Mourik 2020, p. 19, Oving 2020, p. 18 en Wissink 2021, p. 5 e.v.

13. Zie ook Rb. Den Haag 20 september 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:14036, r.o. 5.36.

14. *Kamerstukken II* 2016/17, 34608, nr. 3 (MvT), p. 1.

15. In dit verband wordt verwezen naar art. 3:305a-3:305b BW, alsmede art. 1018b-1018m Rv.

16. Art. 236 lid 1 Rv.

recht.¹⁷ De WAMCA breidt het gezag van gewijsde van een uitspraak dus uit tot de benadeelden voor wie de belangenorganisatie opkwam en die geen gebruik hebben gemaakt van de opt-out mogelijkheid, alsmede voor benadeelden die gebruik hebben gemaakt van de opt-in mogelijkheid.¹⁸

De verschillen tussen de WCAM en de WAMCA onderstrepen het doel van laatstgenoemde wet, namelijk het bevorderen van een efficiënte en effectieve collectieve afwikkeling van massaschade. Daarmee beoogt de WAMCA een chaos van vele individuele vorderingen te voorkomen. Ook voorkomt de WAMCA dat meerdere belangenorganisaties meerdere collectieve procedures voeren over één gebeurtenis.¹⁹

-
17. In het kader van de WCAM sprak de Raad van State over een 'uitstapmogelijkheid': *Kamerstukken II 2003/04, 29414, nr. 4, p. 1.*
 18. Rb. Den Haag 8 maart 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:2657, m.nt. T.D.A. Kluwen. Zie ook Korsten en Gras 2017.
 19. *Kamerstukken II 2016/17, 34608, nr. 3 (MvT), p. 1.*

Hoofdstuk 3

Cijfers over de WAMCA

3.1 Inleiding

Inmiddels bestaat de WAMCA vier jaar en zien we dat belangenorganisaties hun weg naar de WAMCA goed weten te vinden. Er zijn collectieve acties gestart ten aanzien van een breed scala van onderwerpen, met name algemeen belang-acties en vorderingen op het gebied van consumentenbescherming, privacy en arbeidsrecht.²⁰

Bij de wetgever bestond de angst dat invoering van de WAMCA tot ‘Amerikaanse toestanden’ of een claimcultuur zou leiden.²¹ Stichtingen en verenigingen zouden, aangespoord door *third party litigation funders* (procesfinanciers), lichtvaardig en gemakkelijk kunnen procederen met enorme schadevergoedingen als inzet voor kwesties waarvoor individuele benadeelden nooit zelf hadden geprocedeerd. De vrees bestond ook dat concurrenten elkaar met procedures zouden bestoken. Een ander geluid was (en is) dat met de inwerkingtreding van de WAMCA het Nederlandse rechterlijke apparaat overbelast zou raken.

De WAMCA stelt echter strikte eisen aan belangenorganisaties die op grond van deze wet een collectieve actie instellen, onder andere ten aanzien van de representativiteit van die organisaties, alsmede ten aanzien van hun governance, deskundigheid en onafhankelijkheid. Die strikte eisen hebben (onder meer) tot doel het risico van het al te gemakkelijk instellen van procedures te mitigeren.

Op basis van een cijfermatige analyse van de rechtspraak onder de WAMCA tussen 1 januari 2020 en 31 december 2023 concluderen wij dat de hiervoor beschreven angst, onterecht was. In dit hoofdstuk delen wij wat cijfers over de WAMCA.²²

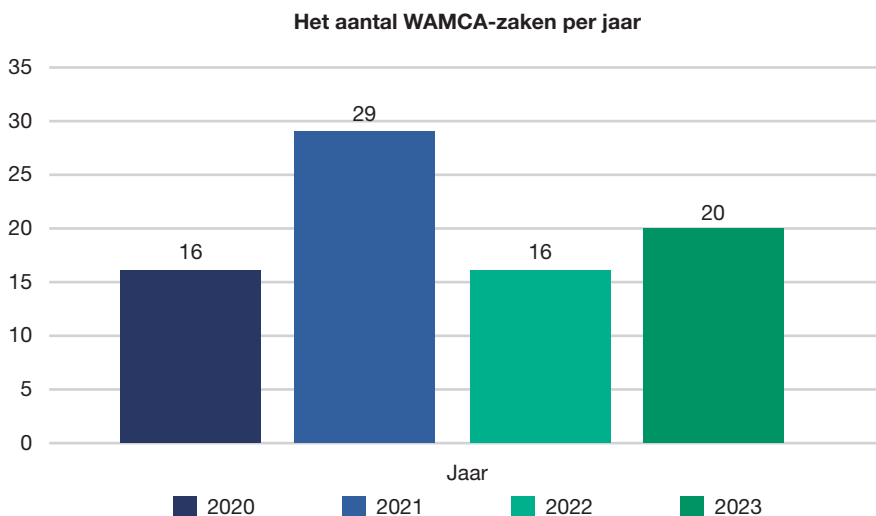
20. Van Doorn 2024, par. 4.2.

21. *Kamerstukken II* 2016/17, 34608, nr. 3 (MvT), p. 1, 11, 12 en 16.

22. Voor een deel van de analyse hebben we gebruikgemaakt van Rutten en Klein, te raadplegen via deminor.com/nl/wamca. Zie voor een uitgebreide (inhoudelijke) analyse van het centraal register voor collectieve acties: Van Doorn 2024.

3.2 Aantal WAMCA-zaken

Het totaal aantal ingestelde WAMCA-procedures bedraagt tot en met 31 december 2023 81.²³ Per jaar schommelt het aantal nieuwe zaken:

Volgens het centraal register voor collectieve vorderingen:

- zijn zesentwintig WAMCA-procedures van al deze zaken afgedaan, waarbij in totaal drieëntwintig eindvonnissen en drie eindarresten zijn geweest. In één WAMCA-procedure is de gedaagde ontslagen van instantie, omdat het griffierecht niet tijdig is voldaan. Verder zijn twee zaken afgedaan, doordat partijen een eenstemmig verzoek tot doorhaling van de procedure indienden bij de rechtbank, waarna de zaak is doorgehaald.²⁴ Uit de verzoeken volgt niet waarom de zaken zijn doorgehaald;
- heeft de rechtbank van al deze zaken zich vier keer (gedeeltelijk) onbevoegd verklaard. Zo verklaarde de rechtbank Den Haag zich in 2023 onbevoegd omdat meerdere gedaagden – de voormalige statutair bestuurders van Airbus – woonachtig waren buiten Nederland. Op grond van de Brussel I bis-verordening²⁵ kwam de Nederlandse rechter geen rechtsmacht toe ten aanzien van deze ge-

23. Dat blijkt uit het centraal register voor collectieve vorderingen (rechtspraak.nl/Registers/centraal-register-voor-collectieve-vorderingen). Voor het totaal aantal WAMCA-procedures is gekeken naar het aantal ingeschreven dagvaardingen in het register, ook als die dagvaardingen betrekking hadden op (nagenoeg) dezelfde vordering tegen dezelfde gedaagde(n). Wij wijzen ook op het (verrijkte) overzicht van collectieve acties dat achter in dit boek is opgenomen.

24. Art. 127a lid 2 Rv.

25. Verordening (EU) nr. 1215/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (herschikking), *PbEU* 2012, L 351/1.

daagden.²⁶ In de collectieve actie tegen Airbnb SE, gevestigd in Ierland, verklaarde de rechtbank Den Haag zich ook onbevoegd²⁷;

- heeft de rechtbank de belangenorganisatie in twaalf van deze zaken (gedeeltelijk) niet-ontvankelijk verklaard, om uiteenlopende redenen. Zo verklaarde de rechtbank Amsterdam een belangenbehartiger niet-ontvankelijk omdat zij de dagvaarding niet had uitgebracht binnen de wettelijke termijn van art. 1018d lid 1 Rv en dus, te laat.²⁸ In de collectieve actie tegen Oracle en Salesforce oordeelde de rechtbank Amsterdam dat The Privacy Collective niet-ontvankelijk was.²⁹ Volgens de rechtbank betekende een druk op een online steunknop niet dat een gebruiker zich aanmeldde als gedupeerde, wat wel nodig is in het kader van het representativiteitsvereiste.

3.3 De doorlooptijd

Rutten en Klein hebben ook gekeken naar de doorlooptijd van de afgeronde WAMCA-procedures.³⁰ Het duurt gemiddeld (ongeveer) tien maanden vanaf de start van de procedure voordat de rechtbank uitspraak doet over ontvankelijkheid en (ongeveer) tussen de dertien en veertien maanden vanaf de start van de procedure voordat de rechtbank overgaat tot aanwijzing van een exclusieve belangenbehartiger. Verder duurt het gemiddeld (ongeveer) elf maanden vanaf het aanwijzen van een exclusieve belangenbehartiger totdat de rechtbank eindvonnis wijst. Rutten en Klein spreken verder de verwachting uit dat deze gemiddelden zullen oplopen, simpelweg omdat de op dat moment aanhangige WAMCA-procedures al langer liepen.

Ook Van Doorn heeft gekeken naar de doorlooptijd gedurende de eerste 3,5 jaar na invoering van de WAMCA. Voor de collectieve acties in kort geding komt zij tot een gemiddelde doorlooptijd van 53 dagen; voor de bodemzaken die zijn geëindigd met een eindvonnis komt zij tot een gemiddelde doorlooptijd van 362 dagen.³¹

26. Rb. Den Haag 20 september 2023, ECLI:NL:RBDHA:14036, r.o. 5.1 e.v. (*Stichting Investor Loss Compensation c.s./Airbus*).

27. Rb. Den Haag 21 juni 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:8562, r.o. 4.6-4.7 (*Stichting Massaschade & Consument/Airbnb*), met verwijzing naar de conclusie van A-G Bobek voor het arrest *Schrems/Facebook* (nrs. 119-123).

28. Rb. Amsterdam 16 augustus 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:5310, r.o. 5.14 e.v. (*Stichting Right to Consumer Justice c.s./Apple c.s.*).

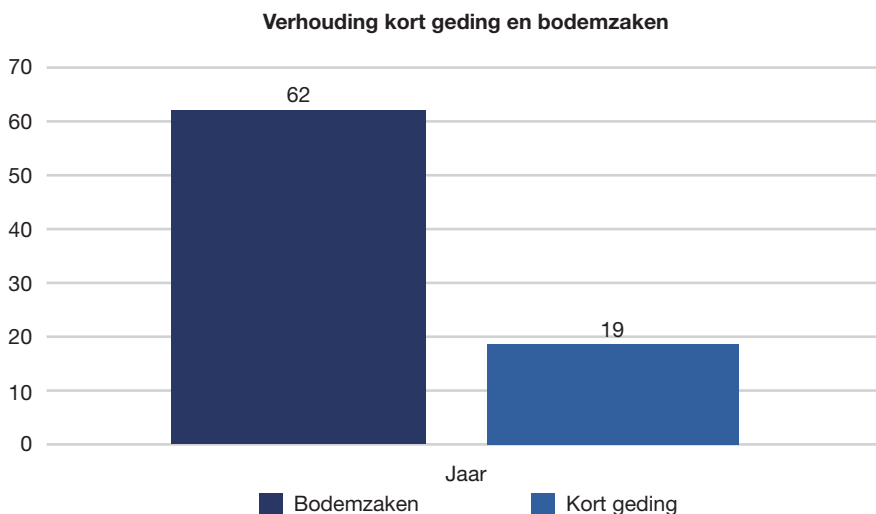
29. Rb. Amsterdam 29 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7647 (*Data Privacy Stichting/Facebook c.s.*).

30. Rutten en Klein, p. 6 e.v.

31. Van Doorn 2024, par. 4.1.

3.4 Verhouding kort geding en bodemprocedure

Zowel in kort geding als in bodemprocedures zijn de afgelopen vier jaar de nodige collectieve acties geïnitieerd:

3.5 Verdeling over de rechtbanken

De meeste collectieve acties (30) zijn of waren aanhangig bij de rechtbank Den Haag, omdat in veel gevallen de Staat gedaagde is. Ook de rechtbank Amsterdam (26) is een veel gebruikt forum. Bij de rechtbanken Limburg en Overijssel zijn geen collectieve acties aanhangig (geweest).

